

Gyttorp

– restaurering av ett 1950-talsområde

ARKITEKTEN Ralph Erskines särpräglade tjänstebostäder för Gyttorps bruk är landets första byggnadsminnesmärkta bostadsområde från efterkrigstiden.

Den framgångsrika restaureringen är resultatet av en process där alla inblandade har haft som mål att bevara den unika arkitekturen och där nyckelorden har varit varsamhet och omsorg om detaljer.

Nora kommuns satsning på restaureringen har inte bara återställt områdets ursprungliga karaktär utan har också bidragit till att höja Gyttorps status som bostadsort.

NYSKAPANDE ARKITEKTUR

Bostadsområdet i Gyttorp uppfördes enligt svensk brukstradition som tjänstebo-

städer åt brukets anställda. För uppdraget anlätades den då nästan okände engelske arkitekten Ralph Erskine.

Området omfattar 125 lägenheter i en blandning av radhus och flerfamiljshus samt en centrumanläggning. Husen fick en för tiden hög standard med genomarbetade planlösningar. Ett kännetecken för området var de färgstarka fasaderna och radhuslängornas välvda tak.

FÖREDÖMLIG RESTAURERING AV MODERNISMEN

Vid mitten av 1970-talet såldes bostadsområdet till Riksbyggen. En ny ägare, fastighetsbolaget Eccere, påbörjade 1989 en med dagens ögon sett hårdhänt ROT-renovering. Kök och badrum

revs ut och ersattes med standardinredning. När Eccere 1992 gick i konkurs var 74 av de 125 lägenheterna ombyggda. De övriga lägenheterna var kraftigt förfallna och hotades av rivning.

För att rädda den unika kulturmiljön köpte Nora kommun området 1995. Ett byggnadsvårdsbidrag från länsstyrelsen på tio miljoner gjorde det möjligt att fortsätta restaureringen. Som villkor för bidraget ställdes att hela området efter färdigställandet skulle förklaras som byggnadsminne. Länsstyrelsen hade också krav på att restaureringen skulle ske «i nära samråd med arkitekt Ralph Erskine». Köpet kritiserades starkt, främst av den borgerliga oppositionen, men också av allmänheten. Restaureringen har dock

Fasaden har lyfts fram på hissutbyggnaden.
Det gamla trapphusets ljusinsläpp finns kvar som blindfönster på den nya fasaden.

Erskines egen perspektivskiss över området.

förde förutom omfattande ändringar i planlösningen också ombyggnad och inglasning av loftgången. Även om äldreboendet var mycket uppskattat, både av personal och av boende, var antalet lägenheter för litet för att kunna finansiera verksamheten. Äldreboendet lades ner efter bara två år.

Äldreboendet medförde också krav på tillgänglighet. Ett av trapphusen har försetts med hiss. Hissen har placerats som en förlängning av trapphuset och den karaktäristiska fasaden har 'lyfts fram' på hissutbyggnaden. De tidigare ljusinsläppen av glasbetong finns kvar som blindfönster på den nya fasaden.

gradvis höjt bostadsområdets status och bidragit till en positiv samhällsutveckling i Gyttorp.

VARSAMHET OCH OMSORG

Det fanns en gemensam ambition hos alla inblandade att bevara och återställa den unika 1950-talsarkitekturen. Fasaderna har återfått ursprunglig färgsättning och den yttre miljön har rustats enligt Erskines ursprungliga skisser med ombonade uteplatser och gemensamma gräsytor.

Restaureringsarbetena har utförts med material och metoder som användes då husen byggdes. Mycket av originalmaterialet har funnits tillgängligt och Ralph Erskine har också själv medverkat i pro-

jekteringsarbetet med förslag till markplanering och genom att kommentera ombyggnadsskisser.

Vid restaureringen av lägenheterna har man enbart gjort de förändringar som ansetts nödvändiga. Det varsamma förhållningssättet var möjligt genom att byggnadernas ursprungliga funktion inte har ändrats. Detta har medfört att planlösning och exteriör har kunnat bevaras. Kraven på standardhöjning och tillgänglighet har också varit begränsade.

STORA INGREPP I SVÅR BYGGNAD

Stora ingrepp har dock skett i Butikshuset, vars djupa och mörka lägenheter var svåra att hyra ut. Ombyggnaden av dessa lägenheter till äldreboende med-

Den ursprungliga köksinredningen har bevarats i de renoverade köken, men arbets- och diskbänkar har höjts. Snickerierna har målats med linolfärg i ursprungliga kulörer.